

Recenzja książki Bożeny Ryszawskiej *Zielona gospodarka – teoretyczne podstawy koncepcji i pomiar jej wdrażania w Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2013 (ss. 251)

W recenzowanej monografii podjęto bardzo ważny i interesujący problem pomiaru i oceny efektów dokonującej się w Unii Europejskiej transformacji modelu gospodarczego i społecznego w stronę bardziej zrównoważonego środowiskowo i sprawiedliwego społecznie (*sustainability transition*), wyrażającej się przechodzeniem do zielonej gospodarki (*green economy*). Koncepcja zielonej gospodarki jest obecnie traktowana dwojako: z jednej strony jako sposób na wyjście z trwającego od 2008 roku kryzysu gospodarczego, a z drugiej – jako sposób/droga do realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju, stanowiącej od ponad 20 lat istotną ideę mającą zapewnić dalsze trwanie Ziemi i gatunku ludzkiego. Koncepcja zrównoważonego rozwoju jest w dostateczny sposób opisana, udokumentowana i oprzyrządowana, czego nie można powiedzieć o koncepcji zielonej gospodarki. Ta ostatnia pojawiła się stosunkowo niedawno i to od razu w wysokiej rangi dokumentach Unii Europejskiej i światowych. Ze względu na swoją nowość nie jest jeszcze do końca rozpoznana i nie ma kompleksowego opisu jej istoty (ani w Polsce, ani gdzie indziej), nie ma też opracowanych narzędzi do pomiaru efektów przechodzenia do niej. Z tego powodu podjęcie się tego zadania, a zwłaszcza stworzenie wskaźnika do pomiaru zielonej gospodarki, zasługuje na uznanie, gdyż jest całkowicie nowatorskie. Zaproponowany Indeks Zielonej Gospodarki może stanowić podstawę uogólnień i opracowań z danego zakresu o charakterze aplikacyjnym. Według mnie praca na temat podjęty przez Autorkę przyczyni się zarówno do rozwoju zagadnień związanych z ekonomią zrównoważonego rozwoju, teoriami wzrostu i rozwoju gospodarczego, jak i do udoskonalenia, a wręcz poszerzenia metodologii pomiaru efektów osiągniętych dzięki ekologizacji gospodarki, co również potwierdza trafność wyboru tematu i jego aktualność.

Przedstawiona monografia – mająca charakter teoretyczno-empiryczny – jest zwarta, spójna i logiczna. Autorka umiejętnie poprowadziła wywód „od ogółu do szczegółu”. Wykazała umiejętność analizowania, łączenia różnych zagadnień, dedukcji i myślenia koncepcyjnego. Zarówno zrealizowała cele pracy, jak i zweryfikowała postawione hipotezy badawcze. Starła się również odpowiedzieć na pytania, wokół których koncentrowały się problemy badawcze, mianowicie:

1. Jakie cechy dotychczasowego modelu gospodarczego powodują narastanie zagrożeń gospodarczych, społecznych i środowiskowych w świecie?
2. Jakie nowe cele, jaki sposób myślenia i działania są potrzebne?
3. Jakie nowe zmienne charakteryzują obecnie sytuację gospodarczą, społeczną i środowiskową?
4. Czy zielona gospodarka jest odpowiedzią na kryzys i potrzebę zmian?
5. Czy zielona gospodarka może być motorem rozwoju?
6. Jak wspierać zieloną gospodarkę i jak monitorować jej wprowadzanie?

Praca składa się z czterech rozdziałów merytorycznych oraz wstępu i zakończenia.

W rozdziale pierwszym pod tytułem *Współczesny kryzys gospodarczy, społeczny i środowiskowy – diagnoza i analiza sytuacji* autorka wyjaśniła, na czym polega nierównowaga w systemie gospodarka–społeczeństwo–środowisko, jakie są cechy współczesnych problemów i dotychczasowego systemu gospodarczego generującego sytuacje kryzysowe, oraz wskazała ograniczenia tkwiące w ekonomii w odniesieniu do wyzwań gospodarczych i społecznych. Przeprowadzone rozważania potwierdziły konieczność transformacji gospodarki, która według autorki powinna być dokonana z uwzględnieniem szerokiego kontekstu uwarunkowań: z jednej strony kryzysu gospodarczego i jego fundamentalnych przyczyn tkwiących w założeniach gospodarki rynkowej, a z drugiej – systemowych zagrożeń globalnych powstających w złożonym systemie gospodarka–społeczeństwo–środowisko. Narzędziem umożliwiającym całościowe ujęcie problemów jest podejście systemowe, a w szczególności współcześnie stosowana dynamika systemów oraz postulaty nauki o złożoności. Narzędzie to można z powodzeniem zastosować do analizy zielonej gospodarki, która stała się istotnym punktem zainteresowania na początku obecnego wieku, gdy ujawniło się rozczarowanie dominującym paradygmatem w ekonomii. Stąd w kolejnym rozdziale zajęto się charakterystyką tej właśnie koncepcji.

Rozdział drugi, zatytułowany *Koncepcja zielonej gospodarki*, autorka rozpoczęła od wyjaśnienia tego pojęcia. Termin ten pojawił się po raz pierwszy w 1989 roku w raporcie dla rządu Wielkiej Brytanii pod tytułem *Blueprint for a Green Economy*, którego autorami są trzech znani ekonomiści: D. Pearce, A. Markandya i E. Barbier. Od tamtej chwili termin ten był rozwijany i konkretyzowany. Obecny proces definiowania i badania zielonej gospodarki rozpoczął się w 2008 roku poprzez powołanie Inicjatywy dla Zielonej Gospodarki (*Green Economy Initiative*) przez Program Środowiskowy ONZ (UNEP – United Nation Environmental Program). Inicjatywa ta zbiegła się w czasie z rozpoczęciem kryzysu gospodarczego, który uświadomił decydom politycznym i gospodarczym, że „*bussines as usual is impossible*” i konieczne jest szukanie nowej, dalszej drogi rozwoju społeczno-gospodarczego. Stąd koncepcja zielonej gospodarki staje się priorytetem w nowych strategiach rozwojowych państw, organizacji międzynarodowych i biznesu. Swoją obecną popularność zielona gospodarka zawdzięcza kolejnej konferencji międzynarodowej w 2012 roku w Rio de Janeiro. Odbyła się ona pod hasłem transformacji w stronę zielonej gospodarki (*transition to green economy*), wskazując tym samym kierunek działań.

Generalnie z rozważań wynika, że zielona gospodarka traktowana jest jako koncepcja polityczna i jako realnie rosnący sektor gospodarczy. W tym kontekście autorka scharakteryzowała zasady, obszary, cele i wartości tej koncepcji oraz porównała ją z dotychczasową brązową gospodarką. Umożliwiło to stwierdzenie, iż powrót do modelu *brown economy* jest niemożliwy ze względu na ograniczenia ekologiczne planety i jakość życia ludzi.

Na zwiększającą się rolę zielonej gospodarki wskazuje między innymi uwzględnianie jej w dokumentach strategicznych Unii Europejskiej, dokonujące się zmiany strukturalne w gospodarkach krajowych oraz przedstawiane symulacje zielonego wzrostu.

W rozdziale trzecim – *Wybór i selekcja zmiennych do pomiaru zielonej gospodarki w krajach Unii Europejskiej* – szczegółowo przedstawiono proces wyboru wskaźników do pomiaru zielonej gospodarki adekwatnie do celów w poszczególnych obszarach. Na szczególne uznanie zasługuje stworzony model koncepcyjny zielonej gospodarki z wyróżnionymi obszarami, które zostały ujęte w definiowaniu Indeksu Zielonej Gospodarki. Było to podstawą stworzenia syntetycznego wskaźnika zielonej gospodarki jako narzędzia pomiaru zaawansowania transformacji

w stronę zielonej gospodarki, monitorowania jej przebiegu w czasie i dokonywania porównań międzynarodowych.

Procedura zastosowana w pracy opiera się na wielowymiarowej analizie porównawczej (WAP), która umożliwia porównywanie obiektów (na przykład krajów, regionów, przedsiębiorstw) określonych za pomocą wielu cech. Obiektami badania są wszystkie kraje Unii Europejskiej według stanu na 2012 rok.

Procedura doboru zmiennych do pomiaru zielonej gospodarki stanowiła kluczowy element konstrukcji wskaźnika syntetycznego. Punktem wyjścia był zestaw podstawowych wskaźników zrównoważonego rozwoju publikowany przez Eurostat, ONZ, OECD i GUS. Ponadto:

- a) wykorzystano grupę wskaźników proponowanych wspólnie przez organizacje międzynarodowe do mierzenia zielonej gospodarki;
- b) wskaźniki musiały odpowiadać definicjom zielonej gospodarki i jej poszczególnym obszarom;
- c) dobrano szczegółowe wskaźniki w obszarach, tak by odpowiednio mierzyły realizację celów szczegółowych i aby były dostępne dane statystyczne dla wszystkich badanych krajów.

Ostatecznie wybrano 27 wskaźników, które ujęto w siedmiu obszarach podlegających dalszemu badaniu w ramach Indeksu Zielonej Gospodarki (IZG).

Tytuł rozdziału czwartego – *Indeks Zielonej Gospodarki – metoda i wyniki badań* – stanowi *clou* pracy. Zawiera opis metody konstruowania IZG, wyniki zastosowania indeksu, analizę metody jego tworzenia oraz ocenę zaawansowania krajów we wdrażaniu zielonej gospodarki za pomocą danego wskaźnika. Uzyskane wyniki porównano z funkcjonującym na forum międzynarodowym Global Green Economy Index, skonstruowanym w odmienny sposób przez prywatną amerykańską firmę konsultingową. Przedstawiono również implikacje dla Polski wynikające z koncepcji zielonej gospodarki i wyników indeksu. Do tego celu wykorzystano analizę SWOT, która w sposób przejrzysty uwidacznia, co w tym zakresie jest dobre, a co złe oraz na co należy zwrócić uwagę w przyszłości. Uwagi te są bardzo inspirujące i powinno się im nadać wymiar aplikacyjny.

Reasumując, można powiedzieć, że praca Bożeny Ryszawskiej jest nowatorskim opracowaniem z zakresu zielonej gospodarki, Dotychczas nikt nie przedstawił zbiorczego opracowania na ten temat, a stworzony Indeks Zielonej Gospodarki jest pierwszą taką próbą w Polsce. Indeks ten jest narzędziem do rangowania krajów

w odniesieniu do celów i wymogów zielonej gospodarki, co czyni z niego doskonały instrument monitorowania poczynąń państw w procesie transformacji do tej gospodarki oraz korygowania ich działań w tym zakresie.

Mogę również stwierdzić, że praca jest przemyślana, a wywód poprowadzony logicznie. Biorąc pod uwagę metodologiczne i potencjalnie aplikacyjne walory pracy, a zwłaszcza ważność i aktualność tematu, uważam, że monografia Bożeny Ryszawskiej zasługuje na przeczytanie i pochwałę.

Barbara Kryk